

УДК 23/28: 82-97

DOI <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2022.3.2>**Корчук Вячеслав Іванович,**

*кандидат наук з богослов'я, доцент,  
доцент кафедри філософії, теології та історії церкви  
Українського гуманітарного інституту  
[orcid.org/0000-0003-3314-7335](https://orcid.org/0000-0003-3314-7335)  
[korchuk@uati.adventist.ua](mailto:korchuk@uati.adventist.ua)*

## СПЕЦИФІКА АНГЛІЙСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ БІБЛІЇ УІЛЬЯМА ТІНДАЛЯ

У результаті цього дослідження було виявлено, що початок перекладу Святого Письма був зумовлений не тільки зовнішніми чинниками, що впливали на Реформатора, але і його внутрішнім світом. Розкрито підходи англійського реформатора Уільяма Тіндаля і розуміння заміни ним традиційних понять Священного Писання новою термінологією та надання рекомендацій щодо кращого розуміння процесів, які відбувалися у стародавній та сучасній історії християнства. Був проведений загальний огляд історичної обстановки і передумов перекладу англійської Біблії, яку звершив видатний релігійний реформатор, історик, богослов і перекладач Уільям Тіндаль. З'ясована специфіка перекладу, яка для багатьох сучасників була неприйнятною. Виявлено, що особливістю перекладу Біблії Уільяма Тіндаля було використання як основи саме оригінального тексту, а не «Вульгат». У результаті дослідження виявлено, що, хоча Тіндаль робив переклад з оригінальних мов, він не цурався використовувати уже наявні на той час переклади. Так, до прикладу, він використав частини німецького перекладу Мартіна Лютера, але зробив у ньому деякі правки. Встановлено, що сам Тіндаль був палким поборником перекладу Біблії на національну мову, зрозумілу для простих людей. З'ясовано, що У. Тіндаль запропонував оригінальне трактування ключових понять Священного Писання, що викликало обурення серед сучасників. У статті наведені слова та вирази, які були прийнятні у католицькій церкві, однак змінені Тіндалем. Виявлено, що сучасники Тіндаля вважали, що правильний переклад міг бути тільки таким, який не протирічив канонам католицької Церкви. З'ясовано, що Біблія короля Якова частково повторює переклад У. Тіндаля, зокрема, у статті наведені місця та вислови, які повністю співпадають. Тіндаль нелегально придбав копію німецького перекладу Нового Завіту Мартіна Лютера, який також використовував під час своєї роботи. Тіндаль попередив єпископа Лондона про свій намір, проте останній не підтримав цієї ініціативи, і реформатору довелося переїхати до Гамбурга, де 1524 року він зміг продовжити перекладати. З'ясовано, що перше видання Біблії Тіндаля побачило світ у 1526 році, а 1534 і 1536 рр. вийшли відредаговані видання.

**Ключові слова:** Біблія, Уільям Тіндаль, специфіка англійського перекладу, англійська Реформація.

**Korchuk Vyacheslav,**

*PhD, Associate Professor,  
Associate Professor at the Department of Philosophy, Theology and Church History  
Ukrainian Institute of Arts and Sciences  
[orcid.org/0000-0003-3314-7335](https://orcid.org/0000-0003-3314-7335)  
[korchuk@uati.adventist.ua](mailto:korchuk@uati.adventist.ua)*

## SPECIFICATIONS OF WILLIAM TYNDALL'S ENGLISH TRANSLATION OF THE BIBLE

As a result of this study, it was found that the beginning of the translation of the Holy Scriptures was due not only to external factors affecting the Reformer, but also to his inner world. The approaches of the English reformer William Tyndall and his understanding of replacing the traditional concepts of the Holy Scripture with new terminology and providing recommendations for a better understanding of the processes that took place in the ancient and modern history of Christianity are revealed. A general review of the historical situation and prerequisites for the translation of the English Bible was carried out, which was carried out by the outstanding religious reformer, historian, theologian and translator – William Tyndall. The specificity of the translation, which was not accepted for many contemporaries, is clarified. It has been established that the peculiarity of the translation of the Bible by William Tyndall was the use of the original text as the basis, and not the Vulgate. As a result of the study, it was found

that although Tyndall did a translation from the original languages, he did not shy away from using the translations that already existed by that time. So, for example, he used parts of the German translation of Martin Luther, but made some changes in it. It is established that Tyndall himself was an ardent supporter of the translation of the Bible into a national language understandable to ordinary people. It has been established that V. Tyndall offered an original interpretation of the key concepts of the Holy Scriptures, which caused outrage among his contemporaries. The article contains words and expressions acceptable in the Catholic Church, but changed by Tyndall. It was found that Tyndall's contemporaries believed that the correct translation could only be one that did not contradict the canons of the Catholic Church. It was found that the King James Bible partially repeats the translation of V. Tyndall, in particular, the article contains completely matching places and expressions. Tyndall illegally acquired a copy of Martin Luther's German translation of the New Testament, which he also used during his work. Tyndale warned the bishop of London of his intention, but the latter did not support this initiative, and the reformer had to move to Hamburg, where in 1524 he was able to continue translating. It is found that the first edition of the Tyndall Bible was published in 1526, and edited editions appeared in 1534 and 1536.

**Key words:** Bible, William Tyndall, specificity of English translation, English Reformation.

**Актуальність дослідження** зумовлена тим, що натепер тема розуміння процесів в умовах глобалізації є надзвичайно важливою і актуальною. Невміння правильно розуміти деякі аспекти біблійного перекладу, що був виконаний англійським реформатором XVI с., веде до неправильного розуміння як стародавньої, так і сучасної історії розвитку богослов'я. Особливістю цього дослідження є той факт, що хоча Реформація в Англії є досить вивченим питанням серед вітчизняних науковців, а питання перекладу Священного Писання англійською мовою майже не розглядається, студентам, що вивчають історію християнства, надзвичайно важливо навчитися критично осмислювати ті процеси, що проходили в епоху перед Реформацією і як вони впливали на реформаторів, які перекладали Біблію на рідну мову. Застосовуючи метод текстового аналізу, була виявлена протестантська спрямованість тіндальського перекладу, позаяк за основу для перекладу бралися тексти з давньоєврейської та давньогрецьких – мов оригіналу. Тіндаль до моменту своєї смерті закінчив переклад Нового Завіту і приблизно половину перекладу Старого Завіту. В 1534 році був завершений переклад Нового Завіту. Проте перше його видання побачило світ тільки в 1526 році. В епоху глобалізації надзвичайно важливо розуміти причини та історичний контекст різних подій.

**Метою** дослідження є розкриття підходу англійського реформатора, перекладача Біблії на англійську мову Уільяма Тіндала і розуміння заміни ним традиційних понять Священного Писання новою термінологією та надання деяких рекомендацій щодо кращого розуміння процесів, що відбувалися у стародавній та сучасній історії християнства.

**Огляд джерел.** У зв'язку з тим, що тема правильного розуміння процесів, що впливали на переклад англійської Біблії, є важливою і актуальною, над нею працювала велика кількість істориків, релігієзнавців та богословів. У вступній частині Кельтського видання тіндальського перекладу Євангелія від Матвія 1525 року знаходиться звернення самого Уільяма Тіндала до читачів: «Дорогі брати і сестри, я переклав Новий Завіт для вашого духовного повчання та віхи. Ті, хто знають мову Писання, мають можливість інтерпретувати її зміст краще за мене. Якщо хтось відчуває, що я не досяг суті Слова Божого, спотворив англійську мову, нехай виправить мій переклад, пам'ятаючи про те, що ми отримали подарунок Бога не тільки безпосередньо для нас самих, але й для того, щоб обдаровувати ним інших для задоволення Бога та Ісуса Христа, для повчання конгрегації, яка є тілом Христовим» (Daniell, 1994, p. 120–121).

Біограф-реформатор Дж. Мозлі розглядає вступ Тіндала і зауважує, що він написаний у лютеранській манері (Mozley, 1937: 63). Він зазначає, що майже половина Євангелія виявилася дослівним перекладом з німецького перекладу Мартіна Лютера, але Тіндаль зробив у ньому свої правки. Цю ж думку підтримує ще один біограф Д. Даніел, він також звертає увагу, що перша спроба Тіндала щодо перекладу Нового Завіту англійською мовою виглядає так, як це зробив Лютер (Daniell, 1994: 110).

Відомий англійський дослідник, богослов Д. Даніел у своїй книзі «Хай буде світло – Уільям Тіндаль та створення англійської Біблії» описує, як Тіндаль у процесі роботи над перекладом Біблії прислухався до порад своїх друзів. Зокрема, до англійського реформатора Томаса

Мора під час полеміки, що тривала декілька років. Робота велася з метою покращення самого стилю та синтаксису, деякі речення були перефразовані й замінені застарілі слова. Дослідник К. Буттерверт відзначає, що Авторизований переклад короля Якова на одну третю копіює тіндальський переклад Біблії (Butterworth, 1941: 58). На думку інших дослідників, цю цифру потрібно збільшити на 80–90%. Таким чином, згадані дослідники розглядають переклад Тіндала як основу для всіх наступних перекладів Священного Писання англійською мовою.

**Результати дослідження.** У зверненні до читача Тіндаль ставить собі питання: «Чому він вирішив перекласти Святе Писання?». На що дає таку відповідь: «Це все одно, що сліпця запитати, для чого потрібне світло?» (Daniell, 1994, p. 121; Butterworth, 1941). Для деяких здобувачів Українського адвентистського центру вищої освіти (УАЦВО) існує проблема у правильному підході до розуміння Священного Писання в контексті перекладів. Біблія для Тіндала мала статус єдиного джерела і критерія правильності судження про події стародавньої та сучасної історії.

На першому етапі проведемо загальний огляд історичної ретроспективи і передумов перекладу англійської Біблії, яку звершив видатний релігійний реформатор, історик, богослов і перекладач Уільям Тіндаль. Одразу помітна певна специфіка перекладу, яка за життя Тіндала для багатьох сучасників була неприйнятною, а часом і підлягала критиці. Заслугою Тіндала є переклад не з «Вульгати», як до прикладу, зробив це Джон Уїкліф, а з оригіналів стародавніх мов, якими була написана Біблія.

Хоча Тіндаль робив переклад з оригінальних мов, він не цурався використовувати уже наявні на той час переклади. Так, до прикладу, він використав частини німецького перекладу Мартіна Лютера, але зробив у ньому деякі правки. Тіндаль, перекладаючи Євангеліє, додав поділ на розділи, а також зробив на полях маргіналії, запозичивши їх. Проте деякі речення німецького перекладу він змінює і додає повністю свій матеріал, особливо у вступну частину, при цьому вступна частина стає у два рази більшою за лютерівську.

За своїми переконаннями Тіндаль був палким поборником перекладу Біблії на

національну мову народу, яка була зрозумілою для простих людей. У своїх творах він неодноразово писав про те, що Священне Писання повинне бути перекладене англійською мовою і доступне кожному християнину. Папство проголошувало, що лише католицька церква має право трактувати Біблію і читати її оригінал, для всіх інших немає у цьому потреби. Нехай моляться тільки латиною, говорив папа, нехай говорять «Pater Noster» замість «Отче наш». Проте реформатор вважав, що це все одно, що проповідувати свиням, якщо ви проповідуете мовою, яку вони не розуміють. Сам Тіндаль про католицьку церкву іронічно говорив, що «вона все робить латиною, тільки проклинає англійською» (Tyndale, 2009, p. 151). На більш пізньому етапі творчого шляху щодо перекладів позиція реформатора змінилася на більш помірковану. У 1534 році Тіндаль під час написання вступу до Нового Завіту про переклад на інші мови говорить уже з певною обережністю (Tyndale, 1989, p. 3).

Особливістю перекладу У. Тіндала є власне трактування ключових понять Священного Писання. Такий підхід реформатора викликав обурення серед сучасників. Одним із антагоністів був відомий англійський гуманіст Томас Мор. У полеміці з Тіндалем Томас Мор був дуже категоричним і відстоював усталене трактування, представлене католицькою церквою. Головною проблемою, на його думку, було те, що Тіндаль замінив прийняті в католицькій традиції слова, вирази, фрагменти із Нового Завіту та неправильно їх інтерпретував. До прикладу, такі слова як “church”, “priest”, “penance”, “confession”, “charity”, “grace” відповідно на “congregation”, “senior” (низніше – “elder”), “repentance”, “knowledge”, “love”, “favoure”.

Замінивши «священника» на «старійшину» і «єпитимію» на «каяття». Звичайно, такі переміни зустріли вороже ставлення духовенства, позаяк позбавляли церкву важливих важелів впливу, які підтримували її багатство та владу. Деякі дослідники вважають, що переклад Тіндала відкривав дорогу протестантській доктрині загального священства. Проте перекласти слово “presbuteros” як священник теж не відповідало б дійсності мови оригіналу. Важливо підмітити, що така помилка є і в російському Синодальному перекладі: «з покладанням рук священства» (1Тимофія 4:14), але українська

Біблія професора Івана Огієнка перекладає цей уривок: «з покладенням рук *пресвітерів*», так само і сучасний переклад Рафаїла Турконяка Українського Біблійного Товариства передає це як «з покладанням рук *пресвітерської* ради». З огляду на цю полеміку, здається, що тоді деякі сучасники Тіндаля вважали, що правильний переклад міг бути тільки таким, який підтримував би вчення католицької Церкви.

Біблія короля Якова багато у чому повторює переклад У. Тіндаля. Більшість крилатих висловів у подальших перекладах англійської Біблії звучать абсолютно однаково. Ось деякі порівняння версії У. Тіндаля і перекладу 1611 року короля Якова. Ми бачимо, що в багатьох місцях вони «звучать» на 100 відсотків однаково: “*And God said, Let there be light, and there was light*” (Genesis 1:3); “*Ask, and it shall be given you; seek, and ye shall find; knock, and it shall be opened unto you*” (Matthew 7:7); “*With God all things are possible*” (Matthew 19:26); “*Am I my brother’s keeper?*” (Genesis 4:9); “*Where two or three are gathered together in my name, there am I in the midst of them*” (Matthew 18:20); “*The spirit is willing, but the flesh is weak*” (Matthew 26:41). Особливої уваги заслуговує Нагірна проповідь Ісуса Христа: “*Blessed are the poor in spirit: for there is the kingdom of heaven*” (Matthew 5:3); “*Blessed are they that mourn: for they shall be comforted*” (Matthew 5:4); “*Blessed are the meek: for they shall inherit the earth*” (Matthew 5:5); “*Blessed are they which do hunger and thirst after righteousness: for they shall be filled*” (Matthew 5:6) etc. (Tyndale, 1989; The New Testament, 1998). Хоча наступні переклади Біблії багато в чому повторювали переклад Тіндаля, але вони кристалізували, «довели» до більш точного звучання, а також замінили архаїзми на більш сучасні відповідники.

Важливо також відзначити, що У. Тіндаль ясно усвідомлював, що Біблія – це слово Бога, а не людини. Англійський реформатор визнавав богонатхненність Святого Письма і намагався зробити все можливе, щоб переклад максимально відповідав оригіналу. Пізніше саме переклад Біблії короля Якова, який увібрав у себе приблизно 80–90 тіндальських запозичень, став Авторизованим (дозволенним) самим монархом Яковом I Стюартом. Переклад Тіндаля послужив основою для Авторизованої (1611 р.) англійської Біблії. Близько 50

перекладачів доклали руку до того, щоб цей переклад побачив світ. Ця Біблія, перш ніж її було видано, була багато разів прочитана на зібранні, і якщо написано в ній слово «не звучало», або містило у собі якісь літературні недосконалості, виправлялось фахівцями.

Незважаючи на те, що за життя самого реформатора його переклад Святого Письма не був визнаний, проте саме його праця була взята за основу всіх наступних перекладів англійською мовою. Біблії М. Ковердела (1535), Метью (1537), Р. Тавернера (1539), Велика Біблія (1539), Женевська Біблія (1560), Єпископська Біблія (1568), Біблія короля Якова (1611) – всі ці переклади значною мірою копіювали тіндальський переклад.

Досліджуючи заявлену тему, важливо розуміти епоху, в яку згадані події відбувалися. У цей час у Європі була активна фаза Реформації, і різні перекладачі англійської Біблії «дискутували між собою», на них впливали ідеї, принесені Лютером та протестантами. Важливо зазначити, що англійський протестантизм був неоднорідним явищем. Існувала різниця між течіями, до прикладу, офіційне англіканство і фанатичне пуританство. Проте певною мірою вони об’єдналися проти наявної тоді католицької традиції, звинувачуючи її у спотвореннях Священного Писання, які можна прослідкувати і через так звані переклади Біблії.

Католики своєю чергою звинувачували протестантські переклади і вважали їх спотворенням Святого Письма. Оригінальність англійського перекладу У. Тіндаля полягала у тому, що він не був заангажованим церковною політикою. Цим, мабуть, і можна пояснити той феномен, що наступні переклади Біблії були зорієнтованими не на церковну догму, а на переклад реформатора. Цьому також сприяли ті процеси, що відбувалися у період Реформації.

**Висновок.** Таким чином, основна особливість перекладу англійського реформатора У. Тіндаля полягала в тому, що він реалізував його не з Вульгати, а зі стародавніх оригінальних мов Старого та Нового Завітів. У. Тіндаль, будучи палким поборником перекладу Біблії на національну мову народу, зумів зробити Євангеліє доступним широким масам людей зрозумілою для них англійською мовою. Незважаючи на критику сучасників, У. Тіндаль зробив прорив щодо перекладу Священного Писання

на національну мову, що заклало основу для подальших перекладів Біблії англійською. Реакція католицької церкви на переклад Тіндала була негативною. Він був засуджений як церквою, так і монархічною владою Англії, в результаті чого змушений був залишити

країну і оселитися в Німеччині. 1526 року Біблія Тіндала була заборонена в Англії, а будь-яка її копія повинна була бути спалена. На основі перекладу Тіндала була створена Біблія Метью, яка стала першим офіційно схваленим перекладом Біблії англійською мовою.

#### Список використаних джерел:

1. Butterworth C. (1941). *The literacy lineage of the King James Bible. 1340–1611.* Philadelphia : University of Pennsylvania Press; London : Oxford University Press. 394 p.
2. Daniell D. (1994). *William Tyndale: A Biography.* New Haven and London : Yale University Press. 429 p.
3. Kenyon S. F. (1947). *The story of the Bible.* London : Butler & Tanner Ltd..
4. Mozley J.F. (1937). *William Tyndale.* London: Society for promoting Christian knowledge; New York : The Macmillan Co. 364 p.
5. *Records of the English Bible / ed. by A.W. Pollard.* Kent : Wm. Dawson & Sons Ltd., 1974.
6. Thompson C.R. (1963). *The Bible in English 1525–1611.* New York : Cornell University Press.
7. Tyndale W. (2009). *Obedience of a Christian Man and How Christian Rulers Ought to Govern.* Benediction Books. 230 p.
8. Tyndale W. (1989). *Tyndale's New Testament. A modern-spelling edition of the 1534 translation / Ed. and introduction by David Daniell.* New Haven and London : Yale University Press. 429 p.
9. *The New Testament. (1998). The Authorized or King James Version of 1611 / with an Introduction by J. Drury.* London : Everyman's Library. 421 p.

#### References:

1. Butterworth, C. (1941). *The literacy lineage of the King James Bible. 1340–1611.* Philadelphia: University of Pennsylvania Press; London, Oxford University Press, 394 p.
2. Daniell, D. (1994). *William Tyndale: A Biography.* New Haven and London: Yale University Press. 429 p.
3. Kenyon, S.F. (1947). *The story of the Bible.* London: Butler & Tanner Ltd.
4. Mozley, J.F. (1937). *William Tyndale.* London: Society for promoting Christian knowledge; New York: The Macmillan Co. 364 p. Thompson, C.R. (1963). *The Bible in English 1525–1611.* New York: Cornell University Press.
5. *Records of the English Bible / ed. by A.W. Pollard.* Kent: Wm. Dawson & Sons Ltd., 1974.
6. Tyndale, W. (2009). *Obedience of a Christian Man and How Christian Rulers Ought to Govern.* Benediction Books. 230 p.
7. Tyndale, W. (1989). *Tyndale's New Testament. A modern-spelling edition of the 1534 translation / Ed. and introduction by David Daniell.* New Haven and London: Yale University Press. 429 p.
8. *The New Testament. (1998). The Authorized or King James Version of 1611 / with an Introduction by J. Drury.* London: Everyman's Library. 421 p.